

Gönderim Tarihi: 12.05.2023

Kabul Tarihi: 01.11.2023

ORTA ÇAĞ AVRUPASI'NDA DİNİ REFORMİSTLER: PETER VALDO, KONRAD WALDHAUSER, GİROLAMO SAVONAROLA

Religious Reformists in Medieval Europe: Peter Valdo, Konrad Waldhauser, Girolamo Savonarola

Banu ÇETİN ÜNAL

Dr; Bağımsız Araştırmacı

banunal@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2651-6286

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Protestan Reformu, 16. yüzyılda Avrupa'da başlayan ve Katolik Kilisesi'nin bazı öğretilerine ve uygulamalarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkan dini bir harekettir. Martin Luther, bu hareketin en tanınmış figürlerinden biridir, ancak ondan önce de bazı Hristiyan düşünürleri kilise reformu için çalışmalar yapmıştır. Martin Luther'den önce tarih sahnesine çıkan bazı öncü isimlerin çalışmaları, kilise reformu için büyük bir etki yaratmış ve Protestan Reformu'na zemin hazırlamıştır. Öyle ki Martin Luther, bu öncü isimlerin bazı fikirlerini benimsemiştir. Çalışmamızda Peter Valdo, Konrad Waldhauser, Girolamo Savonarola adlı üç önemli dini reformist üzerinde odaklanarak onların etkileri ve düşüncelerinden bahsedeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ Avrupası, Reform, Reformistler, Kilise.

Abstract

The Protestant Reformation is a religious movement that emerged in the 16th century in Europe as a reaction against certain teachings and practices of the Catholic Church. Martin Luther was one of the most prominent figures of this movement; however, several Christian thinkers worked on church reforms before him. The efforts of some pioneering figures who emerged before Martin Luther had a significant impact on church reform and laid the groundwork for the Protestant Reformation. So much so that Martin Luther adopted some of their ideas. In our study, we will focus on three important religious reformists - Peter Waldo, Konrad Waldhauser, and Girolamo Savonarola - discussing their influences and thoughts.

Keywords: Medieval Europe, Reform, Reformists, Church.

1. GİRİŞ

Orta Çağ Avrupası, dini inanç ve uygulamaların sorgulanmaya ve yeniden değerlendirilmeye başlandığı bir dönemdi. Bu süreçte, dini reformistler kilisenin yozlaşmışlığına, hiyerarşisine ve otoritesine karşı çıkarak önemli değişimler talep etmişlerdir. Aslında bütün reformistler din adamlarının halkı suistimal ederek kandırmasına karşı çıkıyorlardı. Onların sitemi din adamlarına değil din adamlarının yaptıklarınaydı. Onların eleştirdikleri zenginlik ve lüks içinde şaşalı bir hayat süren ve bunu yaparken de halkın dini duygularını suistimal eden kilise erkidi.

Orta Çağ Avrupası'nda kilise uzun yıllar en önemli güç olarak kalmıştır. Kilisenin öğretileri ve din adamlarının yaşamları eleştiriye kapalıydı. Hatta kiliseyi ve din adamlarını eleştirenler birçok zulme maruz kalmış ve çoğu sapkın ilan edilerek öldürülmek suretiyle cezalandırılmışlardır. Ancak yine de Martin Luther'den çok daha önce kilisede reform yapmak isteyen önemli isimler ön plana çıkmışlardır. Reformistler, Katolik Kilisesi'nin zenginlik ve lüks yaşamına karşı çıkararak, dini öğretilere sadık kalmaya ve daha mütevazı bir yaşam tarzını benimsemeye çağırılmışlardır. Ayrıca reformistler, dini inancın ve uygulamaların İncil'e dayandırılması gerektiğini savunarak, kilisenin otoritesini ve hiyerarşisini sorgulamışlardır.

Martin Luther'den önce tarih sahnesine çıkan dini reformistler söz konusu olduğunda birçok önemli isim ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında Peter Valdo, Konrad Waldhauser, Girolamo Savonarola dikkat çeken isimler olmuşlardır. Bu reformistler, kilisenin ve dini yaşamın değişikliklerini teşvik ederek, daha sonra Martin Luther ve diğer Protestan Reformu liderleri için öncü olan önemli figürler haline gelmişlerdir. Dini ve sosyal yaşamı etkileyen bu reformistler, bazı temel düşünceler ve hareketlerin gelişimine de katkıda bulunmuşlardır. Bu çalışmada, Orta Çağ Avrupası'na etki eden üç dini reformistin düşüncelerine ve etkilerine odaklanarak, bu dönemin dini ve sosyal tarihine ışık tutmaya çalışacağız.

2. ORTA ÇAĞ AVRUPASI'NDA DİNİ REFORMİSTLER

2.1. Peter Valdo (1140-1205)

Papalığın dini konulardaki dayatmalarına tepki olarak ortaya çıkan en önemli isimlerden biri Peter Valdo'dur. 1173 civarında, Lyonslu zengin bir tüccar olan Valdo (takipçileri daha sonra Peter adını eklediler) dinî bir dönüşüm yaşamış ve apostolik (havarisel) bir yoksulluk hayatı yaşamaya karar vermiştir. Valdo, İsa'nın genç ve zengin bir yöneticiye kendisini yetkinleştirmek için sahip olduğu zenginliklerden vazgeçmesi talimatını verdiğini öğrenmiş (Matta 19:21) ve mülkünü karısıyla paylaşmış, kızlarını bir manastıra yerleştirmiş ve parasının geri kalanını ihtiyaç sahibi olan başka insanlara dağıtmıştır. İsa'nın sözünü yaymak için yollarında hiçbir şey olmaksızın yetmiş havarisini göndermesi olayı (Luka:10) Valdo'yu da kendi takipçilerini toplama konusunda teşvik etmiştir. Bu Valdocu grup kendilerine *paupere spiritu* (ruhen yoksul) adını verirken, yerel rahiplere ve keşişlere iffet, itaat ve yoksulluk yeminlerini yerine getirmeleri konusunda uyarıda bulunmuşlardır (Atwood, 2009: 44; Richard Landes, 1995: 1835; Ülgen, 2020: 157).

Valdo İncil'in halk diline çevrilmesini çok istiyordu. Fransa'da çok az insan İncil'in ve tüm kilise ayinlerinin dili olan Latinceyi okuyabiliyor ya da anlayabiliyordu. Kilise ise İncil'in halkın dilinde yazılmasını istemiyordu. İnsanlara Kutsal Kitap'ı sadece rahiplerin anlayabilecek kadar bilgi olduğunu ve sıradan insanların zaten onu anlayamayacağını söylüyorlardı. Valdo ise aynı fikirde değildi. İnsanların İncil'i okuyabilmesi gerektiğine ve mümkün olduğu kadar çok insanın kendi İncil'ine sahip olması gerektiğine inanıyordu. Valdo'nun İncil'i Fransızcaya kendisinin mi çevirdiği yoksa bunu yapması için birilerini mi tuttuğu konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Büyük olasılıkla o ve birkaç kişi bu konu üzerinde birlikte çalışmıştır. Bu büyük bir girişimdi ve sonunda tamamlanan çeviri, Kutsal Kitap'ın modern bir dile ilk çevirisiydi. Bu, Fransa halkı için çok kutsal bir armağandı ancak matbaa henüz icat edilmediği için çok fazla kişiye dağıtılamamıştı. Her kopyanın el yazısıyla yazılması gerekiyordu. Dolayısıyla bunu yapmak çok uzun bir zaman gerektiriyordu ve bu da İncil'in tam bir kopyasının çok pahalı olduğu anlamına geliyordu. Yine de Valdo'nun kendi çabalarıyla dağıtması sayesinde birçok insan, hayatlarında ilk kez Mukaddes Kitabı okumuştur (Kleyn and Beeke, 2007: 3). Valdo'nun çeviri çabaları, İncil'i daha fazla insanın anlamasına ve dini bilincin yayılmasına katkıda bulunarak Hristiyanlık tarihinde önemli bir dini reform hareketine öncülük etmiştir. Bu, dini metinlerin yaygınlaştırılması ve insanların doğrudan İncil'i okuyabilmesi açısından büyük bir adımdır.

Valdo sadece Kitabı Mukaddes'i tercüme ettirmekle kalmamış, aynı zamanda bir misyoner topluluğu da kurmuştur. Her türden insanı ziyaret eden bu adamlar, ellerinde satmak için bir kutu eşya taşıyan seyyar satıcı olarak seyahat ediyorlardı. Aslında onlar kendi hallerinde kapı kapı dolaşarak Kitabı Mukaddes'te yer alan gerçekleri anlatmaya çalışıyorlardı. Ancak artık göçebe vaiz hareketlerini meşru bir şekilde yerine getirme hakkı talep ediyorlardı. Bunun üzerine Valdo, 1179'da bazı fakir adamlarını vaaz vermek için izin istemek üzere Papa'ya gönderse de bekledikleri izin gelmemiş ve Lyon başpiskoposu tarafından sert bir şekilde artık vaaz vermemeleri konusunda uyarılmışlardır. Valdo başpiskoposun bu sert uyarısına rağmen halka vaazlar vermeye devam etmiştir. Bunun üzerine 1184'te Papa III. Lucius, Valdo'yu ve Lyon'un fakir adamlarını aforoz etmiştir. Lyon başpiskoposuna Valdo'nun vaaz vermesini ve halka İncil dağıtmasını engellemesini emretmiştir. Bunun üzerine artık Lyon şehrinin güvenli olmaması sebebiyle Valdo ve takipçileri şehirden kaçarak başka bölgelere doğru yayılmaya başlamışlar ve gittikleri her yerde insanlara İncil'i öğretme çabalarını devam ettirmişlerdir (Kleyn and Beeke, 2007: 3-4). Valdo'nun ve takipçilerinin bu zorluklara rağmen dini inançlarını yayma

çabalarını sürdürmeleri, onların bağıllık ve inançlarının bir göstergesidir.

Hareketin liderleri olan vaizler *pauperes, sipiritu, fratres, sorores*, Lombardiya’da ve Almanca konuşulan bölgelerde ise *magistri, magistrae*, “havariler” ya da “efendiler” (*Herren*) gibi çeşitli adlarla anılıyordu. İncil’de anlatılanlar doğrultusunda sade kıyafetler giyerek ikili gruplar halinde dolaşıyorlardı. Başlangıçta yalınayak dolaşsalar da sonradan özel konumlarının simgesi haline gelen kendilerine özgü bir tür sandalet kullanmışlardır. Bu sandaletleri giymeleri, onların vaaz verme yetkisine sahip oldukları anlamına geliyordu. Vaiz olmak için Valdo gibi, dünyadan geçmek ve mallarını bırakmak zorundaydılar. XII. yüzyıldaki gezgin vaizlerin bir uzantısı olsalar da Fransa’nın batısındaki keşişler veya daha sonraki Fransiskanların aksine yoksulluğa aynı tutkuyla bağlı değillerdi. Valdo da tıpkı Assisili Aziz Francesco gibi mal mülkle bağlarını koparmış, fakat Francesco’nun aksine dünyadan tümüyle el çekme gereği duymamıştır. Valdocular için asıl olan, mutlak bir yoksulluktan ziyade sade bir hayattır (Lambert, 2015: 100-101).

Valdocular ilk dönemlerinde kilise ile ters düşmemek adına görünürde kilise yetkililerini açıkça eleştirmemiş olsalar da yaşam şekilleri aslında zengin din adamlarına karşı üstü kapalı bir eleştiri niteliği taşımaktaydı. Gönüllü olarak yalınayak dolaşan bir Valdocu ile görkemli bir şekilde giyinen bir piskopos arasındaki tezatlık çok açık bir şekilde göze çarpıyordu. Bu nedenle sıradan insanlar Valdocuların İsa’ya daha çok benzediğini ve dolayısıyla onların daha kutsal olduğunu düşünebiliyordu. Bu durum ise kilise yetkililerinin onlara karşı güvensizlikle yaklaşmalarına sebep oluyordu (Lerner, 1989: 509).

Valdocular vaazlarında tövbe etmeyi öğütüyor, bireyin ve kilisenin günahlarını eleştiriyorlardı. Bu vaazlar esnasında Kitabı Mukaddes metinlerinden uzun parçalar ezberden okunuyordu. Vaiz olmak için belirli bir süre eğitim almak gerekiyordu. Bu eğitim süresi bir ile altı yıl arasında değişiyor ve özellikle Kitabı Mukaddes’in anadile çevirilerinin öğrenilmesi ve ezberlenmesinden oluşuyordu. Vaiz olacak kişi, bir elemenden ve eğitimden geçtikten sonra her şeyini geride bırakıp görevine başlayabiliyordu (Lambert, 2015: 101). Vaazlarında gurur, lüks ve şehvetten vazgeçilerek tövbe edilmesi gerektiğine odaklanan Valdocular, tek otoritelerinin kilise yerine İncil olduğunu iddia etmişler, öğretilerinde ve vaazlarında Yeni Ahit’in yerel dilde yazılan versiyonunu kullanmışlardır (Atwood, 2009: 45).

Valdo, papa ve ruhban sınıfının kullandıkları yetkilere hakları

olmadığını iddia etmiştir. Büyük ihtimalle kilisenin düşmanlığı kazanmasının asıl sebebi de budur. Bununla birlikte Araf'a inanmamaktadırlar ve "Hristiyanların en önemli ayinlerinden biri olan ekmek-şarap ayininde kullanılan ekmeğin ve şarabın, İsa'nın gerçekten etine ve kanına dönüşmediğini, bunların sadece simge olduğunu" belirtmişlerdir (Eroğlu, 2000: 320; Yavaş, 2022: 71). Azizlere ve kutsal emanetlere tapınmayı, yemin etmeyi ve savaşlara katılmayı reddetmişler ve günah içinde yaşayan rahipler tarafından yönetilen ayinlerin geçerli olmadığını savunmuşlardır (Kleyn and Beeke, 2007: 5). Valdocuların savaşa katılmayı reddetmelerinin altındaki sebep şiddete karşı olmalarıdır. Onlara göre ne İsa ne de havarileri kimseye zulmetmemişler, tam tersine zulme uğramışlardır (Treesh, 1986: 296). İnanç ve uygulama konusunda papaların uydurduğu boş geleneklere değer vermedikleri gibi kabul da etmemişlerdir. Çünkü onların tek dayanakları yalnız İncil'dir. Ayrıca Roma Katolik bayramlarını ve İncil'de bulunmayan duaları reddetmişler ve ölümler için duayı kabul etmemişlerdir (Esgin, 1998: 179). Çünkü Araf'a inanmadıkları için ölen kişilerin doğrudan cennete veya cehenneme gideceklerine inanmışlardır. Bu duruma ise şöyle bir izah getirmişlerdir: "Cehennemdekiler için umut yok: bunlara dua faydasız, cennettekiler ise zaten duaya ihtiyaç duymazlar" (Yavaş, 2022: 72).

Uğradıkları şiddetli zulümler sebebiyle Valdocuların çoğu başka ülkelere kaçmış¹ ve böylece İncil, farklı bölgelere yayılmıştır. Gittikleri her yerde Valdo'nun inançlarını paylaşmışlar ve bu zulüm döneminde İncil'i yaymak için büyük bir istekle çalışmışlardır. Valdo ise 1217'de Bohemya'da kendi eceliyle ölmüştür. Birçok kez peşine düşmelerine rağmen Valdo'nun düşmanları onu öldürememiştir. Tanrı'nın onu koruduğuna ve böylece İncil'i yaymak için birçok ülkeye seyahat edebildiğine inanılır. Valdo'nun ölümünden sonra Valdocular Roma Katolik Kilisesi'nden ayrı olarak farklı bölgelerde gayri resmi toplantılar düzenlemişler ve giderek daha fazla örgütlenmişlerdir. Kilisenin kararlarını görmezden gelmeye başlamışlardır. (Kleyn and Beeke, 2007: 5).

Valdocuların çabaları ve çalışmaları reformun temellerini atmakla birlikte daha sonra tarih sahnesine çıkacak olan reformist Jan Hus² için de

¹ Valdocoluk, önce Güney Fransa ve İspanya'ya, ardından da Almanya'ya yayılmıştır. Bununla birlikte bu ülkelerde uğradıkları zulümler onları İtalya'nın dağlık vadilerine gitmeye zorlamıştır. Fransa ve İspanya'da sayıları azalsa da kısa sürede Almanya'dan Bohemya, Polonya ve Macaristan'a yayılmışlardır. (Kleyn and Beeke, 2007: 5).

² Protestan Reformu'nun öncüsü olarak kabul edilen Jan Hus (1371-1415), papanın otoritesine meydan okumak için kutsal yazıları kullanan Bohemyalı bir kilise reformcusuydu.

ilham kaynağı olmuştur. Valdocular 1230'lardan sonra yer altında faaliyet yürütürlerken XV. yüzyılda Husçuların kısa ömürlü zaferi ile umutlanmışlar ve düşüncelerini yüksek bir sesle dile getirmeye başlamışlardır. Ancak bu durum uzun sürmemiş ve Husçu isyanının bastırılmasıyla birlikte umutları sona ermiştir. Ancak sonrasında reform hareketlerine yakınlıkları sürmüştür. XVI. yüzyılda Protestanlığın ortaya çıkışı ile Valdocuların büyük bir kısmı benzer düşünceleri paylaştıkları için Protestanlara katılmıştır. Fakat Valdocular bu süreçte XIII. yüzyıldaki kimliklerini kaybetmişlerdir (Yavaş, 2022: 73).

2.2. Konrad Waldhauser (1326-1369)

Martin Luther'den önce reform konusunda ön plana çıkan isimlerden biri de Konrad Waldhauser'dir. Din adamlarının uygunsuz davranışlarını ve yaşam biçimlerini yüksek bir sesle eleştiren Konrad Waldhauser, Jan Miliç³ ve Janovlu Matthias⁴ gibi önemli isimler Kutsal Kitap'a dayalı reformist düşünceleriyle oldukça etkili olmuşlardır. Ayrıca bu isimler Bohemya topraklarından doğan başka bir önemli reformist Jan Hus'u da etkilemişlerdir. Ölümü neredeyse Hus'un doğumuyla aynı zamana denk gelmiş olan Waldhauser, Aziz Augustine tarikatına mensuptur ve on beş yıl (1345-1360) boyunca vaaz verdiği Viyana'da güçlü bir etki yapmıştır (Gillette, 1871: 14).

Waldhauser Roma'da olduğu bir sırada, papalığın endüljansla⁵ ilgili bildirisine ve daha sonra diğer başka konulardaki yayınlarının olumsuz etkilerine tanıklık etme fırsatı bulmuştur. Waldhauser'in, bir milyonu aşkın bir hacı grubunun bulunduğu Roma'da, "buraya hac için gelenlerin tüm günahlarının bağışlanacağı ya da bu hac uğruna yapılacak harcama miktarı kadar günahlarına kefarete olacağı gibi uygulamalara" tanık olması, onun

---

Köylü kökenli Hus, o zamanlar Çek milliyetçiliğinin ve kilise reformu hareketinin merkezi olan Prag Üniversitesi'nde eğitim görmüştür. Bkz: (Dehsen, 2013: 92; Joseph H. Miller, 2011: 319).

³ Jan Miliç, Konrad Waldhauser'in ölümü ile Bohemya'daki reform hareketini devam ettirmiş ve Waldhauser ile aynı kilisede görev yapmıştır. Miliç, Çek ulusal dinî reformunun kurucusu olarak görülmesi bakımından önemli bir şahsiyet olarak kabul edilmiştir. Ayrıntılı Bilgi için Bkz: (Çetin Ünal, 2022: 317).

⁴ Dini reformculardan biri olan Janovlu Matthias Hristiyanların günlük yaşamlarını, kilise babalarının oluşturduğu dogmalara göre değil, İsa Mesih'in yaşamını örnek alarak ve uygulayarak sürdürmeleri gerektiğine dikkat çekmiştir. Bkz: (Özkaya, 2020: 43).

⁵ "Endüljans dinsel olarak bağışlanan günahın geriye kalan dünyevi cezasının Mesih ve azizlerin faziletine dayanılarak kilise tarafından affedilmesidir, Hristiyanlığın günah bağışlama sakramentine bağlı olarak ortaya çıkan endüljans uygulaması zaman içinde Orta Çağ Katolik Kilisesi'nin dinsel istismarına uğramıştır." Ayrıntılı bilgi için bkz: (Olgun, 2005: 327).

kilise hakkındaki reformcu düşüncelerinin filizlenmesine neden olmuştur. Avusturya'ya döndüğü zaman, verdiği vaazlarda o zamana dek yaşadığı pişmanlıkları dile getirmiştir. Daha sonra vaazlarının etkisi sebebiyle düşmanları tarafından halkın huzurunu kaçırmakla suçlanmıştır. Waldhauser, bu suçlamalar karşısında kendini İsa'ya karşı yöneltilen benzer suçlamalara atıfta bulunarak savunmuştur. Roma'ya yaptığı ziyaret sonrası Viyana'da daha az vaaz vermeye başlayan Waldhauser, sonraları gezici bir vaiz olarak görev yapmıştır (Özkaya, 2020: 36-37).

Konrad Waldhauser daha sonra öğreniminden ve enerjisinden etkilenen IV. Charles sayesinde Prag'a gelmiş ve burada uzun yıllar Aziz Gallus Kilisesi'nde vaiz olarak görev yapmıştır. Başarısı çok büyüktü. Kilisenin önündeki açık meydana oldukça geniş bir kitleye vaazlar vermiştir. Halkın kibrini, ahlaksızlığını ve açgözlülüğünü yediği vaazları halkın yaşamında ve davranışlarında çok önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Kadınlar zengin giysilerini ve pahalı mücevherlerini bir kenara bırakmışlar, yıllarca ahlaksız bir yaşam süren ve günahkâr olan erkekler dindar bir yaşam sürmeye başlamışlardır. Tefeciler ve kamu hırsızları bile haksız kazançlarından vazgeçmişlerdir (Kuhns, 1907: 31-32).

Konrad Waldhauser, özellikle keşişler üzerine şiddetli eleştiriler içeren söylemlerde bulunmuştur. Keşişleri ikiyüzlü, ahlaksız olmakla itham etmiş ve onları koyun kıyafeti giymiş kurtlara benzetmiştir. Ayrıca Kutsal Kitap'a dayanarak kıyafetlerinin ve yaşam tarzlarının Tanrı'nın buyruklarıyla hiçbir ilgisi olmadığını savunmuştur. Ek olarak tembellikleri ve sürekli olarak ilahi söylemeleri gibi konularda da onları eleştirmiştir. Çocuklarına ebedi bir yeminle manastır hayatını dayatan ebeveynlere karşı da eleştirilerde bulunmuş ve "yalnızca Tanrı'nın Ruhu ile yönetilenlerin Tanrı'nın gerçek oğulları olabileceğini savunmuştur". Bunun yanı sıra keşişleri kendi adillerindeki İncil'i reddederek sıradan insanların dine yaklaşmasını engellemeleri ve batıl inançları teşvik etmeleri konusunda da eleştirmiştir. Waldhauser yapılan yolsuzluklar karşısında da sessiz kalmamış ve yolsuzlukların önlenemez boyutlara ulaşmasına karşı şiddetli eleştiriler getirmiştir. (Özkaya, 2020: 37-38).

Waldhauser üst sınıfa mensup Almanları vaazlarında kibirleri, lükse düşkünlükleri, para hırsları ve dine olan mesafeleri nedeniyle kendi dillerinde eleştirmiştir. Aynı zamanda zengin insanları daha cömert bağışlar yapmaya davet etmiş, Dominikenler ve Fransiskanlar gibi dilenci tarikatları da açgözlülükleri ve hırsları nedeniyle vaazlarında gündeme getirmiştir. Ruhban sınıfına çağrıda bulunarak onları asli görevlerine dönmeye davet etmiştir. Tarikatlarını zenginleştirmek ve dünyevi güvence arayışına girmek

yerine, cemaatlerinin ruhlarını kurtarmaya yönelmeleri gerektiğini söylemiştir. Konrad Waldhauser, özellikle Kutsal Kitap'ın anadilde okunması ve öğretilmesi düşüncesi ve kilisedeki yolsuzluk ve ahlaksızlıkları eleştirmesi konusunda Jan Hus'u etkilemiştir. Onun ölümüyle bıraktığı reform mirasını ise öğrencisi Jan Miliç devralmıştır (Özkaya, 2020: 38).

Özetle Konrad Waldhauser, vaazlarında ruhban sınıfının yozlaşmasına, özellikle de o dönemde kibirleri, lüksleri ve görevlerini ihmal etmeleri nedeniyle tüm Hristiyan dünyasında hor görülen ve nefret edilen keşişlere karşı çıkmıştır. Vaazlarında ve yazılarında Protestanlığın temel doktrini olan İncil'in insanlara duyurulması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu nedenle din adamlarının nefretini kazanmış ve sapkınlık suçlamalarına maruz kalmıştır. Ancak buna rağmen IV. Charles'ın kendisine verdiği destek sayesinde düşmanları tarafından kendisine kurulan tüm tuzaklardan kurtulmuştur. Sonunda Prag'ın en önemli kilisesi olan Teyn Kilisesi'nin başına getirilmiş ve 8 Aralık 1369'da burada ölmüştür (Kuhns, 1907: 32).

2.3. Girolamo Savonarola (1452-1498)

Girolamo Savonarola tıpkı diğer reformistler gibi kilisenin yozlaşmışlığını eleştirmiş bir isimdir. O, yozlaşmış din adamlarıyla çatışmasıyla ünlü olan İtalyan vaiz ve reformcudur. Papaların, kardinallerin ve piskoposların yozlaşmış davranışları onu öfkelenmiştir. Hristiyanlığın ruhani değerlerine daha sıkı bağlılık ve yoksullara karşı daha fazla sosyal farkındalık talep etmiştir. "Umutsuzların Vaizi" unvanını kazanan Savonarola, son derece popüler vaazlar (doğru ahlaki davranışlar üzerine dini konuşmalar) vermiş ve vizyonlarıyla ünlenmiştir (Saari and Saari, 2002: 328).

Dini reformcu Girolamo Savonarola, Niccolò Savonarola ve Elena Bonaccorsi'nin oğlu olarak 1452'de Ferrara'da dünyaya gelmiştir. Babasının büyükbabası, ünlü bir doktor ve güçlü dini duygulara sahip bir adam olan Michele tarafından eğitilmiştir (Cirigliano, 2007: 297; Clark, 1890: 30; Macleod, 1889: 11; Wilson, 1883: 11). Girolamo, hümanist bir eğitim (eski Yunan ve Latin edebi metinlerinin incelenmesine dayanan bir müfredat) aldıktan sonra yüksek lisans derecesi almış ve tıp okumuştur. 1475 yılında İtalya'nın Bologna kentindeki San Domenico manastırına girmiştir. Mesih'in bir savunucusu olmaya ve insanların sefaleti ve günahıyla savaşmaya yemin etmiştir. Floransa'da bir manastır olan San Marco'ya atandığı 1482 yılına kadar teoloji (din teorisi) okumuştur. Günah, Tanrı'nın cezası ve Mesih'in kurtarıcı sevgisi gibi konular üzerine vaazlar vermeye başlamıştır. Savonarola ilk başlarda başarısız olmuş çünkü sesi ve aksanı, vaazlarını

sıkıcı bulan Floransa'nın kültürlü vatandaşlarını rahatsız etmiştir (Saari and Saari, 2002: 329). Savonarola'nın vaazları burada hiçbir etki yaratmasa da bu onun reform yapma gayretini kırmamıştır. 1485-89 yılları arasında İtalya'nın diğer şehirlerinde vaazlar vermiştir. Ruhların kurtuluşu için yoğun bir gayretle doluydu ve kötülükle mücadele etmek ve yaşamın kutsallığını yaymak için her şeyi riske atmaya hazırdı. 1489'da gelecekteki çalışmalarının ve zaferlerinin olduğu kadar düşüşünün de sahnesi olacak olan Floransa'ya dönmüştür (Kirsch, 1912: 490).

1490 yılının Ağustos ayında Savonarola, San Marco kürsüsündeki vaazlarına Kıyamet yorumuyla başlamıştır. Tartışmasız büyük bir başarı göstermişti. Adeta tüm Floransa onu dinlemek için akın ediyordu, böylece katedraldeki vaazlarıyla birlikte halk üzerinde giderek artan bir etki elde etmiştir. 1491'de San Marco Manastırı'nın başrahibi olmuştur. Mediciler her zaman manastırın cömert hamileri olduklarını göstermiş olmalarına rağmen, Lorenzo de Medici'yi ziyaret etmeyerek Floransa hükümdarına karşı duygularını açıkça belli etmiştir (Kirsch, 1912: 490-491; Corns, 2012: 331).

Zamanla Savonarola'nın vaazları artık sadece sıradan insanlar arasında değil, Lorenzo de Medici'nin çevresindeki önde gelen entelektüeller ve sanatçılar arasında da son derece popüler hale gelmiştir. Etrafına toplanmışlar ve birçoğu kendilerini onun belagatinden büyülenmiş olarak tanımlamıştır. Vaazlarının ilahi ilhamla verildiğine, yani Tanrı'nın Sözü'nü söylediğine inanmışlardır. Soylu hanımlar ve beyler de vaazlarına katılıyor ve kendilerine karşı özel bir ilgi istediklerini belirterek ona baskı yapıyorlardı. Savonarola artık Floransa'daki kilisede bir reform yapma zamanının geldiğini düşünüyordu. İlk adımı, San Marco Manastırı'nı bölgedeki manastırların yönetici örgütü olan Lombardiya Cemaati'nden ayırmak oldu. Ardından, 1493 yılında Papa tarafından onaylanan yeni ve daha katı bir cemaat olan Toskana Cemaati'ni (daha sonra San Marco Cemaati olarak yeniden adlandırıldı) kurdu. Savonarola bu ayrılığı kilisede reformun başlangıcı olarak gördü. Hareketini genişleterek diğer manastırları da kendi cemaatine katılmaya ikna etti. Kendi manastırında, keşişlerden tüm mülklerinden vazgeçmelerini istedi (Saari and Saari, 2002: 329-330).

Bu arada vaazlarına hız kesmeden devam eden Savonarola'nın takipçileri onu bir peygamber olarak görüyor ve saygı duyuyorlardı. Sonuçlarını düşünmeksizin, Floransalıların ahlaksız, kibirli, zevk peşinde koşan yaşamını kınamıştır. Böylece sakinlerin büyük bir kısmı geçici olarak pişman olmuş ve Hristiyan erdemlerini uygulamaya geri dönmüştür. Ayrıca paganlaştırılmış sanatın, anlamsız yaşamın destekçisi ve Floransa'nın zorba hükümdarı olan Muhteşem Lorenzo'ya şiddetli bir şekilde saldırmıştır.

Savonarola 1493'ten itibaren artan bir şiddetle kilise yaşamındaki suiistimallere, din adamlarının büyük bir kısmının ahlaksızlığına, özellikle de Roma Curia'sının birçok üyesinin, hatta taç giyen VI. Alexander'ın ahlaksız yaşamına, prenslerin ve saray mensuplarının kötülüklerine karşı sert eleştirilerde bulunmuştur (Kirsch, 1912: 491).

Medici yönetimi Lorenzo'dan uzun süre kurtulamamış ve 1494'te VIII. Charles'ın istilasıyla devrilmiştir. Savonarola iki yıl önce onun gelişini ve kolay zaferini öngörmüştü. Bu kehanetler ve kralla yapılan müzakerelerde ve hükümet değişikliğinden sonra hiziplerin nefretini yatırtmada oynadığı rol, otoritesini muazzam ölçüde artırmıştır. Mediciler şehirden kovulduktan sonra Savonarola arkasındaki halk desteğiyle Floransa'yı kontrol etmeye başlamıştır (Britannica Encyclopedia of World Religions, 2006: 975).

Savonarola siyasete ve devlet işlerine doğrudan müdahale etmedi ama öğretileri ve fikirleri otoriterdi. Vatandaşların ahlaki yaşamı yeniden canlandı. Birçok kişi San Marco manastırına lüks eşyalar, oyun kartları, süs eşyaları, güzel kadın resimleri, pagan ve ahlaksız şairlerin yazıları vb. getirmişti; Bu eşyalar daha sonra alenen yakılmıştır. Lüks giyimli evli ve bekar kadınların uçarı süslerini bir kenara bırakmaları teşvik ediliyordu (Kirsch, 1912: 491). Ayrıca Savonarola vaazlarında yeni politikalar önermeye başlamıştır. Örneğin, alt sınıflar için işlerde artış ve yoksullar için rahatlama talep etmiştir. Ayrıca kiliseleri açları doyurmak için altın ve gümüş süslerini eritmeye davet etmiştir (Saari and Saari, 2002: 329-330).

Bu faaliyetleri ve çabaları ona karşı muhalefetin artmasına neden olmuştur. Bunun üzerine Papa Alexander resmi bir mektup göndererek bazı kişilerin Savonarola'yı sapkınlık yapmakla, kilise yasalarını ihlal etmekle, sahte kehanette bulunmakla ve kilisenin huzurunu bozmakla suçladığını bildirmiştir. Alexander kendisini savunmak için Roma'ya gelmesi konusunda ısrar etmiştir. Savonarola hasta olduğu ve bu sebeple güçsüz düştüğünü söyleyerek Papa'dan Floransa'da kalmak için izin istemiştir. Papa bu isteğini kabul etmiş ancak suçlamalar nihayete erene kadar vaaz vermesini yasaklamıştır. Sonraki birkaç ay boyunca Savonarola'nın destekçileri Floransa'da sosyal ve siyasi huzursuzluğa neden olmaya devam etmiştir. Sonunda bu duruma kızan Papa, Savonarola'nın yargılanmasını emretmiştir. Soruşturmada Savonarola aleyhinde hiçbir kanıt bulunamayınca, Alexander yargılama planlarını iptal etmiş fakat vaaz verme yasağını kaldırmamıştır. Bununla birlikte dur durak bilmeyen Savonarola 1496'da bir kez daha kiliseye saldırmış ve din adamlarını sert bir dille suçlamıştır. 1497'de Savonarola'nın vaazlarını sınırlayan yasalar çıkarılmaya başlanmıştır. Savonarola'nın papa ile arasındaki son hesaplaşma

ise, Alexander'ın itaatsiz keşişin susturulmasını emrettiği 11 Şubat 1498'de gerçekleşmiştir. Nisan ayında Floransalı yetkililer üç gün süren iki duruşma gerçekleştirmiştir (Saari and Saari, 2002: 332).

Söylediklerinin arkasında duran ve reform yapma çabasını sürdüren Girolamo Savonarola'nın sonu trajedik olmuştur. 23 Mayıs 1498'de Savonarola ve iki arkadaşı asılmış ve cesetleri yakılmıştır. Hükümet yetkilileri, kalıntıların kutsanmasını önlemek için küllerini Arno Nehri'ne atmıştır (Saari and Saari, 2002: 333; Kurian, 2015:98; Hannah, 2018:263). Onun ölümü bir son değildi aslında. Savonarola'nın savunucuları onun davası için aynı hırsıyla, belki daha da hararetle savaşmaya devam etmiştir. Çünkü artık övünecekleri bir 'şehitleri' vardı (Schmitt, 1967:16). Bununla birlikte Martin Luther ve diğer Protestan reformcular onu kendi hareketlerinin öncüsü olarak görmüşlerdir (Saari and Saari, 2002: 333).

3. SONUÇ

Orta Çağ Avrupası'ndaki dini reformistler, kilisenin yozlaşmış uygulamalarına ve otoritesine karşı çıkararak, dini inançların ve uygulamaların yeniden değerlendirilmesine ve değiştirilmesine yol açmışlardır. Bu süreç, kilisenin otoritesinin sorgulanmasına, İncil'in halka açılmasına ve dini eğitimin yayılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu reformistlerin yaşamları ve düşünceleri, Orta Çağ Avrupası'nın dini ve sosyal tarihine ışık tutmuş ve daha sonraki dönemlerde gerçekleşecek olan daha kapsamlı dini reformların temellerini atmıştır.

Orta Çağ Avrupası'ndaki dini reformistler, hem dini düşünce ve inançların çeşitlenmesine hem de kilisenin otoritesine karşı başkaldırlara öncülük etmişlerdir. Bu hareketlerin bıraktığı miras şu şekilde özetlenebilir: Reformistlerin düşünceleri ve etkinlikleri, Avrupa'da dini çeşitliliğin ve hoşgörünün artmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca reformistlerin kilisenin otoritesine ve hiyerarşisine karşı çıkması, kilise ve devletin ayrılması fikrinin benimsenmesine ön ayak olmuştur.

Orta Çağ Avrupası'ndaki dini reformistlerin çalışmaları ve düşünceleri, dini inançların gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu reformcular, tarihsel süreç içerisinde önemli değişimlerin öncüleri olarak kabul edilmeli ve Avrupa'nın dini ve sosyal tarihine önemli katkılar sağlayan değerli bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç itibariyle reformistlerin hepsi farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda yaşamış olsalar da ortak bir görüşe hâkim olmuşlar ve kiliseye karşı sert eleştirilerde bulunmuşlardır. Onlar bir bakıma yıllar sonra

gerçekleşecek olan Protestan Reformu'nun önünü açmışlardır.

4. SUMMARY

The Protestant Reformation, a significant religious movement initiated in the 16th century, began with critiques towards the practices and teachings of the Catholic Church. The Reformation affected Europe in all aspects, not only religious but also political and social, hence it is considered a turning point in European history (Akkuş, 2005:7). This movement notably led to the birth of a new branch of Christianity, Protestantism, particularly in Northern and Western Europe. However, the reform did not happen overnight. It involved great suffering and heavy costs. Although Martin Luther is widely recognized as the leading figure of the reform, there were others who also risked their lives in this cause. Among these are Peter Valdo, Konrad Waldhauser, and Girolamo Savonarola, who are the central subjects of our study. These figures criticized the wealth of the Catholic Church and the luxurious lifestyle of the clergy, inviting them to adopt a more modest way of life.

The common characteristic of Peter Valdo, Konrad Waldhauser, and Girolamo Savonarola was their questioning of the church and their criticism of its corruption. By voicing strong criticisms against the Papacy and the church institution, and by opposing the authority of the Pope, they slowly laid the groundwork for the Reformation process. According to them, the Church was no longer as it was in its early days, and the clergy had become rich by exploiting the feelings of the people. For instance, Peter Valdo led the formation of a group known as the Waldensians by adopting an apostolic lifestyle. The Waldensians advocated for the translation of the Bible into the vernacular, so that the people could learn the truths from the Holy Scripture themselves. Initially, the Waldensians did not want to conflict with the church authorities, but their lifestyle of poverty was essentially an indirect critique of the clergy. Despite facing numerous persecutions, the Waldensians persevered on the path they believed and knew, and their efforts and work planted the seeds of the Reformation, inspiring the reformists who came after them.

Another reformist figure that emerges is Konrad Waldhauser. Like others, Waldhauser criticized the clergy, gaining the support of the populace. His sermons had a profound impact on many people. Those who lived affluent lives abandoned their wealth, and those who lived immoral lives began to lead devout ones. Girolamo Savonarola, on the other hand, paid with his life for his insistence on the necessity of reform in the Church and

his display of a reformist stance. Like the reformists before and after him, he criticized the corruption of the church and therefore clashed with it. Savonarola, like Konrad Waldhauser, delivered powerful sermons and criticized the abuses in church life and the immorality of a large part of the clergy. None of these figures strove for their own benefit, but rather sought to prevent the public from being deceived by the abuses of the church. In this endeavor, they faced numerous persecutions and even lost their lives.

As can be seen, many reformist figures emerged long before Martin Luther and were just as influential as him. However, they remained more in the background because they tried to make their voices heard during periods when the church was powerful. In a sense, their misfortune was to emerge at the wrong place and the wrong time. The desire to bring about a reform during the Middle Ages, especially during the time when the church was dominant, is a nearly impossible circumstance. In this respect, it can be said that Martin Luther was very fortunate. He initiated the reform movement during a period when the church's authority was beginning to wane and people were already tired of the clergy's oppression. In addition, thanks to the power of the printing press, he had the opportunity to broadcast his views to a wider audience.

When it comes to the Protestant Reformation, it is observed that most studies focus predominantly on Martin Luther. However, there is a background to the reform as well. These reformists in the background have gone through quite challenging processes. However, despite all the difficulties faced and all the costs paid, the reformists who dared to criticize the church and the clergy have left their mark on history with their courage. Our study aims to provide more detailed information about these lesser-known reformists and to explain the impact of their thoughts on Medieval Europe.

5. KAYNAKLAR

- Akkuş, E. (2005). *Desiderius Erasmus ve Martin Luther'in reform görüşlerinin Avrupa kültürel birliği bağlamında değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atwood, C. D. (2009). *The theology of the Czech Brethren from hus to comenius*. University Park, Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Britannica Encyclopedia of World Religions*. (2006). Encyclopaedia Britannica, Inc.
- Çetin Ünal, B. (2022). Bohemyalı bir devrimci: Jan Hus. *10th International Conference on Social Sciences & Humanities*, Sivas, 316-324.

- Cirigliano, M. A. (2007). *Melancolia poetica: A dual language anthology of Italian poetry, 1160-1560* (ed. Marc A. Cirigliano). Leicester: Troubador Publishing.
- Clark, W. (1890). *Savonarola his life and times*, Chicago: A.C. McClurg and Company.
- Corns, Thomas N. (2012). Savonarola, Girolamo (1452-1498), *The Milton Encyclopedia*, (ed. Thomas N. Corns), New Haven and London: Yale University Press, 331.
- Dehsen, C. D. (2013). Hus, Jan, Czech reformer of the Christian church 1372-1415. *Lives and Legacies: An Encyclopedia of People Who Changed the World: Philosophers and Religious Leaders*, (ed. C. D. von Dehsen), New York: Routledge.
- Eroğlu, A. H. (2000). Hıristiyanların bölünme sürecine genel bir bakış, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1, 320.
- Esgin, M. (1998). *Hristiyanlıkta engizisyon mahkemeleri*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gillette, E. H. (1871). *The life and times of John Huss; or the Bohemian reformation of the fifteenth century*, Vol.1, Boston: Gould and Lincoln, 1871.
- Hannah, John D. (2018). *Invitation to church history: World*, Grand Rapids, MI: Kregel Academic.
- Kirsch, J.P. (1912). Girolamo Savonarola. *The Catholic Encyclopaedia*, Vol.13, New York: Robert Appleton Company.
- Kleyn, D. and Beeke, J. R. (2007). *Reformation heroes*. Grand Rapids: Reformation Heritage Books, 2007.
- Kuhns, O. (1907). *John Huss: The witness*. Cincinnati: Jennings and Graham.
- Kurian, George Thomas (2015). *A quick look at Christian history: A chronological timeline through the centuries*, Eugene, Oregon: Harvest House Publishers.
- Lambert, M. (2015). *Ortaçağda dinsel sapkınlıklar*, (çev. Erdem Gökyaran). İstanbul: Kabaı, 2015.
- Landes, R. (1995). Waldo/Waldenses. *Medieval France: An Encyclopedia*, (ed. William W. Kibler vd.), New York: Garland Publishing, 1835-1836.
- Lerner, R. E. (1989). Waldensians. *Dictionary of the Middle Ages*, (ed. Joseph R. Strayer), Vol.12, New York: Charles Scribner's Sons, 508-513.
- Macleod, A. C. (1889). *The life and times of Girolamo Savonarola*, Edinburgh: James Gemmel.
- Miller, J. H. (2011). *After 400 years of the King James version of the Bible*. Bloomington: Author House
- Olgun, H. (2005). Katolik Kilisesi'nin endüljans uygulaması ve protestan reformuna etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18/18-19, 327-346.
- Özkaya, E. (2020). *Protestan reformunun öncüsü Jan Hus'un hayatı ve görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Saari, P. and Saari, A. (2002). *Renaissance and reformation: Biographies*, Vol.2, Detroit: Gale Group.
- Schmitt, Charles B. (1967). *Gianfrancesco Pico Della Mirandola (1469–1533) and his critique of aristotle*, Dordrecht: Springer.
- Treesh, S. K. (1986). The Waldensian recourse to violence. *Church History* 55/3, 294-306.
- Ülgen, P. (2020). *Orta çağ Avrupa tarihi*, 1. Baskı, İstanbul: Yeditepe.
- Wilson, Annia C. Macleod (1883). *The life and times of Girolamo Savonarola*, Edinburgh: James Gemmel.
- Yavaş, H. (2022). XII. Yüzyılda Waldoculuğun kuruluşu ve Hristiyan heretikliğindeki yeri. *The Legends Journal of European History Studies* 3, 65-75.

Çatışma beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ilişkilerimin bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederim.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

